Sadık Aslan: Son Keldaniler

Posted on 18/10/2017

Son zamanlarda Süryaniler, gerek bir kısım topraklarına civar Kürt köyleri ve Hazine tarafından el konulan Midyat'taki Mor Gabriel Manastırı, gerekse de T.C. tarihinde parlamentoya ilk kez giren bir Süryani milletvekili (BDP Milletvekili Erol Dora) vesilesiyle az da olsa duyulmaya başladı. Halbuki başka gayrı-müslim gruplar gibi azınlık bile kabul edilmediği için, Lozan'daki azınlık koruma maddelerinden yararlanmalarına bile hala izin verilmeyen bu halk, Mezopotamya'nın en eski halklarından. Yani yaşadığımız toprakların özsahiplerinden.

1915'te sadece 1-1.5 milyon Ermeni katledilmedi. 500 bin de Süryani katledildi. Geçen aylarda Fransa'da (dolayısıyla da Türkiye'de) gündeme giren Ermeni yasa tasarısı meselesinde olduğu gibi, değişik siyasal hesaplarla bile olsa Ermeni katliamı, tartışılabiliyor. Ama 500 bin cana mal olan bir katliam üzerinden bile Süryanileri konuşmamak, onları bilmemek, hatırlamamak, unutmak büyük bir garabet örneği. Toplumların hafızasızlaştırılmasına da iyi bir örnek. Psikanalizde yaşanmış kötü bir olayı unutma eğilimi gibi, belki de toplum da "öteki"lerine yaşatılan acılardaki suç ortaklığını bildiği için hatırlamak, konuşmak ve görmek istememektedir.

Ama "sen görmüyorsun diye kötülük yok olmaz. Geçmişin acısı, bugün için ders alınmamışsa, gelecekte daha farklı yaşanmayacaksa, sağalmaz". Toplum, bu unutma eğilimi yüzünden, kendine yabancılaşma olarak ifade edilebilecek bir sahtelik tarafından esir alındığı için aynı şeyleri tekrar tekrar yapar veya yaşar. Nitekim 1915 sonrasında Kürtlerin maruz kaldığı katliamlar silsilesi ve bunun devamı olarak halen süren Kürt sorunu ile nefret-ırkçılık suçları dahil, geniş bir yelpazedeki toplumsal sorunların sözkonusu tarihle birebir ilgili olmadığını kim, nasıl iddia edebilir? Unutma ile malul maraz bir toplum asıl yarasını

iyileştirmediği müddetçe sağlıklı bir yürüyüş sergileyemeyecektir. Kürtler dahil, tüm toplumlar için bu böyle.

“Elbirliği” ile bu topraklardan (anavatanlarından) sürüldükleri için ancak dipnotlarda bahisleri edilen topluluklara eğilmek işte bu yüzden çok gerekli. Ne yazık ki onların acılarına derman olabilecek anlatımlarımız çok çok az. Aynı derecede onların kendilerine yönelik anlatımları da. Bu çok sınırlı anlatımlardan biri, Keldani bir papazın anılarını konu alan “Bizim Köyün Papazıdır” isimli kitap. Yakın süreçte piyasaya çıkmış (2011 ortaları – İletişim Yayınları), oğlu Antoni Yalap’ın yayına hazırladığı kitabın yazarı, Aziz Yalap. Papazlık yaptığı yer uzak değil. Hatta son dönemler itibariyle bize çok yakın bir yer, Qileban (Uludere)…

Peder Aziz Yalap’ın papazlık yapabilmesi için orada bir cemaatinin de bulunması gerektiği gözönüne alınırsa, yakın senelere kadar Qileban’da Keldanilerin yaşadığını kaçımız bilir? (Artık orada yoklar!) Ki Keldani isminin bile neye tekabül ettiğini kaçımızın bildiği zaten meçhul…

Keldaniler, aslında başta sözü edilen Süryanilerle aynı halk. “Süryaniler” kapsayıcı bir isimlendirme. Bu ilişkiye birkaç cümleyle bakılacak olursa; Süryanilerin kökeni konusunda üç farklı görüş bulunuyor. Süryanileri Aramilere dayandıran görüş, Süryanilerin Asurlulardan geldiğini savunan görüş ve Süryanilerin kökenini tüm eski Mezopotamya halklarına dayandıran görüş.

Hristiyanlığı ilk kabul etmiş halklardan olan Süryaniler, 451 yılında Bizans’tan dinsel olarak ayrılıp özerkleşerek 540’larda Nasturi (Doğu Süryanileri) ve Yakubi (Batı Süryanileri) olarak ikiye bölünüyor. İşte Nasturiler içinden ayrılan bir grup 1681’de Roma Katolik Kilisesi ile birleşip “Keldani” adını alıyor. Keldani topluluklar, ağırlıklı olarak Musul ve kuzeyi olmak üzere Urmiye’den Diyarbakır’a kadar olan bölgede yaşarlar. Bazı kaynaklara göre 1915 katliamlarının (Süryaniler bu katliam yılına “Seyfo” diyor) hemen öncesine kadar sayıları 100 bin. Katliam dönemi ve katliamlardan sonrası da, anavatanlarından sıfırlanıncaya kadar

süre giden bir trajedi.

Baki Koşar'ın Süryaniler için söylediği gibi, "nasıl da uysal, sessiz; nasıl da sakin, doğal, sanki bir yazgıymış gibi karşılıyordu onlar, kendilerine takınılan tüm tavırları, edilen tüm sözleri, hakaretleri…" Yani katliamların gölgesi altında sürekli bir tedirginlik, ürkeklik, siniklik, kaygı ve korku haliyle geçen seneler. Ve "hakaretler", "kötü sözler" zaman zaman tekrardan öldürmelere dönüştüğü vakit, büyük tehcirden sonra da süren göç dalgaları.

"Bizim Köyün Papazıdır", bölgedeki son Keldanilerin son göç resmi için yapılmış bir çerçeve. O çerçevenin içinde "biz" de varız. Resme iyice bakabilmek o yüzden çok gerekli. Sadece "onlar"a bakıp, başkalarının kötü akıbetine dışarıdan duyulan geçici bir üzüntüyle yetinerek "biz"i görmemek, vicdanlarımızı masaya yatırmamızı gerektirir. Çünkü "biz", o akıbetin failidir. Resimdeki başka bir şey değil…"

Peder Yalap, 1975-85 yılları arasındaki anılarını anlatıyor. Sakin sakin anlatıyor. Kısa, yalın, gösterişsiz cümlelerle. Zorlu bir yaşamın çilesini, acısını, ağrılarını insanın gözüne sokmayan dinmiş, öfkesiz, kin gütmeyen, hesap sormayan cümleler bunlar. "İncinsen de incitme. En güçlü kimse, düşmanın sırtını yere getiren değil, kendi öç ve kin duygusunu yenendir" düsturunu dillendirmeden sözcüklerine yediren bir anlatım. Yorum yapmadan, mesaj verme kaygısı gütmeden, varolanı olduğu gibi göstererek anlatıyor. Bu yüzden, o orada sükunetle anlatırken, okuyanın ise burada içi sızlıyor.

Qileban'ın İşşi (Onbudak) ve Bazyan (Doğan) isimli iki Keldani köyüne papazlık yapıyor Peder Yalap. Başka da Keldani köyü yok zaten Qileban'ın. Ayrıca yakındaki Silopi'ye ait iki Keldani köyün ismi geçiyor birkaç yerde. Onlar da akraba köyler.

İşşi'de doğuyor, Midyat'ta ilkokulu bitiriyor. Sonra gittiği İstanbul'da liseden mezun olduktan sonra askerliğini bitiriyor. Papaz olduğu zaman, bu görevi köyünde yerine getirmek için 1976'da toprağına dönüyor. Köye, köylülere ilişkin anlattıkları çok tanıdık.

Ğudeda, İşo, Yonan, Toma, Yeldo gibi isimler Hasan, Ahmet, Selim, Murat vb. 'isimler'le değiştirilirse, anlatılanın örneğin bir Kürt köyü sanılmaması için hiçbir neden yok. Koyun ve keçinin nasıl besleneceği, kuzu ve oğlakların nasıl büyütülüp satılacağı, öküz ve katırların nasıl besleneceği ve dinlendirileceği, çobanın, süt sağan kadınların nasıl hareket etmesi gerektiği, iki çeşme suyunun bahçelere nasıl akacağı, ormandaki odun, yaprak, alıç, melengiç, mazi gibi orman ürünlerinin nasıl toplanacağı, köy çevresindeki tarla ve ev tamirat işleri yönünde süre giden bir köy yaşamı. Köylü mizahı, abartıları-palavraları yoğun toplu köy sohbetleri. Şaka yollu birbirine yapılan kumpaslar. Bilgisizlikten kaynaklanan trajikomik hikayeler…
Ama bu bilindik köy yaşamının bir de başka yüzleri var…

Yoksulluk… Öyle anlar oluyor ki, Keldani köylüler bir malı, bir hayvanı çocuktan bile değerli görüyor. Bazen katır veya öküzleri öldüğünde köylüler ağlar, "keşke bir çocuğumuz ölseydi de öküzümüzün ölmeseydi" diyorlar. 1960 yılından önce ekmek bile bulamıyorlar. 1970 yılına kadar köylülerin ikinci bir elbiseleri olmuyor; çocuklar yaz-kış çıplak ayak geziyor. İşler dağda, ormanda, yaylada olduğu için çok yorucu; beslenme iyi olmadığı için şişman insan hiç yok… Ve komşu Kürt köyleri ile Keldaniler arasındaki tuhaf ilişki… 200 sene öncesi değil, zaman 1980'ler: "Her Hristiyan aile bir Kürt aile tarafından korunur. Ancak bu Hristiyan aileler bir mal gibi alınıp satılır. Yani kısacası Hristiyanlar, koruculari Kürt ailelerin köleleri olur. İsteyen her Kürt aile, ihtiyaç üzerine kendine ait olan Hristiyan aileyi satabilir; karşılığında tarla, para, silah, hatta evlendirilmek üzere kız alabilir. Hristiyan ailenin tarlası, arazisi, koyunu, malı ne kadar fazla olursa, değeri o kadar artar."

Ağalar, himayesindeki Hristiyan aileyi korumak için, diğer Kürt ağalarla çatışmaya bile girebiliyor. Bunun karşılığında o aileden önemli bir hizmet bekliyor. Bu himayecilik-hizmetçilik ilişkisi, önceki tarihlere uzanıyor. Komşu Kürt köyü Hilal'in ağaları, 1915'te İşşili Keldanileri Şırnaklı Kürtlerin katliamından korudukları için, o zamandan beri İşşililer onlara işçilik yapıyor, katır ve öküzlerini çalıştırılmak üzere onlara veriyor, istedikleri zaman elbise, koyun, keçi ve tavuk gibi armağanlar veriyor. Yani İşşililer, 1915'te korunmanın diyetini,

hizmetçilik yaparak ödüyor. Çift taraflı bir cendere: Bir Kürt tarafından öldürülmemek için bir başka Kürde yapılan kölelik… Ve köleliğin boyuneğmeciliği, genelde kavgalarda, tartışmalarda Hristiyan, müslümana el kaldıramaz, dövemez. Hristiyan bir kadın müslüman bir Kürde kaçarsa bu çok normal bir olan ama Kürt bir kadın bir Hristiyana kaçarsa, yakınlarınca hemen öldürülür…

Buna rağmen Peder Yalap, en ciddi olumsuzluktan bir olumluluk payı bulmaya çalışıyor. “Kürt aşiretleri, Hristiyanlara nazaran birbirlerine karşı daha gaddar ve sert davranıyorlardı. Bazıları kardeşlerini, eşlerine sahip olabilmek için öldürmüştür… İyi Kürtler de vardır, bunu inkar edemeyiz. Çünkü birbirlerine yaptıkları kötülükleri bize yapmıyorlar.” Bu, ironik değil, çaresizlik içindeyken “kötünün iyisi”ni kabullenen bir dil.

Olumsuz yaklaşımlardan dolayı 1960’a kadar köy papazlarının Cizre’ye gidemediğini, 60’tan sonra Mele Mustafa Barzani hareketiyle Hristiyan-Müslüman çatışmasının azaldığını öğreniyoruz. Buna rağmen, komşu Kürt köylerin, Keldani köylerinin sınırlarını kemirmeleri, koyun-keçilerini çalmaları, otlaklarına hayvanlarını sürmeleri gibi tacizler eksilmiyor.

1978’in sonları, bölgedeki Keldaniler için sonun başlangıcı. Yakın bir Kürt köyünden İşşi’deki bir eve misafir gelen bazı Kürtler, 12 yaşındaki Keldani kızı Feride’yi yatağından kaldırıp sırtlayarak kaçırırlar. Keldaniler, kızı bulmak için ağalara, jandarmaya başvurur; olmadı kıt kanat imkanlarla İstanbul’un yolunu tutarlar. Ankara’daki hükümet yetkililerine başvururlar. Sözler verilir ama bir sonuç çıkmaz. Katolik oldukları için Vatikan Büyükelçiliğine giderler. Büyükelçi, “Kız kaçırma gibi olayların dünyada benzerleri çoktur. Her kesimin, halkın ve mezhebin başına gelebilir. Hükümet nezdinde, bir kızın dramı için girişimde bulunamam. Günde ortalama 25 kişi öldürülüyor. Bana ‘Türkiye’de olan cinayetleri kınayacağına, kaçırılan bir kızın davasıyla ilgileniyorsun’ diyebilirler. Sizin için dua etmekten başka elimden bir şey gelmiyor” diyor. O günlerde başka bir Keldani köyün muhtarı Diyarbakır’da öldürülür. Kürtler hergün adam öldürmez ama kız kaçırabilirler dinelerek köyün genç kızları çalışmak bahanesiyle İstanbul’a gönderilir. Son göç başlar

böylece.

80’lerde bölgedeki çatışmalarla Keldani köylerine de MİT ve jandarma baskınları olur, göç hızlanır ve 95’lere kadar devam eder. Keldanilerin bir kısmı İstanbul’a gider. Dinsel törenlerini Beyoğlu’ndaki küçük bir kilisede yapıyorlar. Büyük kısmı Fransa’ya göç eder. Yoğun olarak Paris banliyösündeki Sarcelles’de yaşıyorlar şimdi. 8 bin Keldani bulunuyor orada… Bu topraklarda yaşananlara bir de bu açıdan bakalım. Ezen-ezilen ilişkisinin başka biçimlerini de görüp “en alttakiler”i yani Keldanileri unutmayalım. Hatırlayalım. Orada “biz” varız…